

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE OCTO DULCITII

QUESTIONIBUS.

LIBER UNUS¹.

Quæstio I est, An baptizati peccatores exituri sint de gehenna. — II. An mortuis prosit oblatio, quæ fit pro ipsis. — III. Utrum in adventu Domini mox futurum sit iudicium, anve illi morituri sint, qui rapientur in nubibus obviam Domino. — IV. Quomodo justorum filiis benedictio in Psalmo promittitur. — V. (quæ novissimo loco tractatur) Quomodo electus David secundum cor Dei. — VI. Utrum Samuël per Pythonissam vere fuerit de inferno evocatus. — VII. Quomodo stuprum Abimelech et Pharaonis effugit Sara. — VIII. Denique de Spiritu Dei qui superferebatur super aquam, an ipse sit Spiritus sanctus².

¹ Scriptus forte anno 422 aut 425. — ² Vide *Retract.* lib. II, cap. 65.

PRÆFATIO.

Quantum mihi videtur, dilectissime fili Dulciti, non tardavi respondere interrogationibus tuis. Per Pascha quippe hoc anno, quo Dominicus ejus fuit tertio Kalendas Aprilis, a Carthagine mihi missas litteras tuæ dilectionis accepi. Post eos autem dies sanctos confestim Carthaginem sum profectus: in qua civitate nihil me dictare permisit occupationum, quæ ibi non potest deesse, nimia multitudo. Sed postea quam inde regressus sum, peractis apud nostros quindecim diebus, qui me post absentiam diuturnam curare alia compulerunt, (nam post tres menses redire permissus sum,) rescribere ista non distuli, et abs te missis quæstionibus, quæ a me per diversa opuscula mea jam fuerant pertractatæ, ex eisdem opusculis reddere vel solutionem vel certe disceptationem meam. Denique illud tantummodo, ubi quæris quare dixerit Dominus nimirum præscius futurorum, « Elegi David secundum cor meum¹, » cum ille talia et tanta commiserit, ubi tractaverim, et quomodo id exposuerim, non potui reperire, et utrum sit in aliquo libro meo vel epistola nescio. Ac per hoc quoniam mihi de hoc intulisti novæ disputationis necessitatem, in hac mea rescriptione id ultimum feci, prius volens ea ponere, quæ habebam in aliis meis voluminibus præparata: et nec studio tuæ sanctitatis deessem, quod mihi est gratissimum; nec alio modo eadem dicere cogerer, quod mihi esset laboriosissimum, nec te aliquo amplius adjuvaret.

QUÆSTIO I. 1°. — Prima itaque propositio tua est, « Utrum aliquando, qui sunt post baptismum peccatores, exeant de gehenna. Aliquantorum namque super hoc,

¹ 3 Reg. viii, 16, et Act. xiii, 22.

inquis, diversa sententia est, respondentium, sicut justorum præmium, ita peccatorum finem non habere tormenta. Asseverare etenim cupiunt tam perpetem vindictam manere, quam præmium. Quibus contra præscribitur Evangelica illa sententia, quæ ait, « Non inde » exies, donec reddas novissimum quadrantem¹. » Superest ergo ut hoc reddito possit exire. Credimus hoc et Apostoli definitione dicentis: « Ipse autem salvus erit, » sic tamen quasi per ignem². » Sed quoniam alibi legimus, inquis, « Et non cognovit eam, donec peperit³: » quod ita interpretari non possumus, idcirco de hoc cupimus fieri certiores. » Huc usque est propositio tua.

2°. Cui respondeo ex libro meo, qui inscribitur, *De fide et operibus* ubi de hac re ita locutus sum: Jacobus, inquam, tam vehementer infestus est eis qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, ut illos etiam dæmonibus comparet, dicens: « Tu credis quoniam unus » est Deus: bene facis, et dæmones credunt, et contremiscunt⁴. » Quid brevius, verius, vehementius dici potuit, cum et in Evangelio legamus hoc dixisse dæmonia, cum Christum Filium Dei confiterentur⁵, et ab illo corripenterentur, quod in Petri confessione laudatum est⁶? « Quid » proderit, ait Jacobus, fratres mei, si fidem dicat se » quis habere, opera autem non habeat, opera autem » non habeat? Numquid poterit fides salvare eum? » Dicit etiam, « quia fides sine operibus mortua est⁷. » Quo usque ergo falluntur, qui de fide mortua sibi vitam perpetuam pollicentur?

3°. Quapropter diligenter oportet attendere quomodo accipienda sit apostoli Pauli illa sententia, plane ad intelligendum difficilis, ubi ait, « Fundamentum enim aliud

¹ Matth. iii, 26. — ² 1 Cor. iii, 15. — ³ Matth. i, 25. — ⁴ Jacob. ii, 19. — ⁵ Marc. i, 24. — ⁶ Matth. xvi, 16. — ⁷ Jacob. ii, 14 et 20.

» nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod
 » est Christus Jesus. Si quis autem superædificat super
 » fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretio-
 » sos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus ma-
 » nifestabitur. Dies enim declarabit, quia in igne revela-
 » bitur, et uniuscujusque opus quale sit ignis probabit.
 » Si cujus opus manserit, quod superædificavit, merce-
 » dem accipiet. Si cujus autem opus arserit, damnum pa-
 » tietur: ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem¹. »
 » Quod quidam ita intelligendum putant, ut illi
 » videantur ædificare super hoc fundamentum aurum, ar-
 » gentum, lapides pretiosos, qui fidei quæ in Christo est,
 » bona opera adjiciunt; illi autem fœnum, ligna, stipulam,
 » qui cum eadem fidem habeant, male operantur. Unde
 » arbitrantur per quasdam pœnas ignis eos posse purgari ad
 » salutem percipiendam merito fundamenti.

4°. Hoc si ita est, fatemur istos laudabili charitate co-
 » nari, ut omnes indiscrete admittantur ad baptismum, non
 » solum adulteri et adultera, contra sententiam Domini
 » falsas nuptias prætendentes, verum etiam publicæ mere-
 » trices in turpissima professione perseverantes, quas certe
 » etiam nulla negligentissima Ecclesia consuevit admittere,
 » nisi ab illa primitus prostitutione liberatas. Sed ista ra-
 » tione cur non omni modo admittantur, omnino non video.
 » Quis enim non malit eas posito fundamento, licet ligna,
 » fœnum et stipulam congerant, aliquanto certe diuturniore
 » igne purgari, quam in æternum perire? Sed falsa erunt
 » illa, quæ obscuritatem ambiguitatemque non habent: « Si
 » » habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, cha-
 » » ritatem autem non habeam, nihil sum². » et, « Quid
 » » proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere,
 » » opera autem non habeat? numquid poterit fides salvare

¹ 1 Cor. III, 11 et seqq. — ² 1 Cor. XIII, 2.

» eum¹? » Falsum erit et illud: « Nolite errare, neque
 » » fornicatores, neque idolis servientes, neque fures, ne-
 » » que avari, neque adulteri, neque molles; neque mas-
 » » culorum concubitores, neque ebriosi, neque maledici,
 » » neque rapaces regnum Dei possidebunt². » Falsum et
 » » illud: « Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornica-
 » » tiones, immunditiæ, impudicitia, luxuria, idolorum
 » » servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes,
 » » animositates, dissensiones, hæreses, invidia, »
 » » ebrietates, comessiones, et his similia, quæ prædico
 » » vobis, sicut et prædixi, quoniam qui talia agunt, reg-
 » » num Dei non possidebunt³. » Falsa erunt hæc. Si enim
 » » tantummodo credant et baptizentur, quamvis in malis
 » » talibus perseverent, salvi erunt per ignem: atque ideo
 » » in Christo baptizati, etiam qui talia agunt regnum Dei
 » » possidebunt. Frustra autem dicitur, « Et hæc quidem
 » » fuistis, sed abluti estis⁴: » quando et abluti hæc sunt.
 » » Inaniter etiam illud a Petro dictum videbitur: « Sic et
 » » vos simili forma baptismi salvos facit, non carnis depo-
 » » sitio sordium, sed conscientia bonæ interrogatio⁵: »
 » » siquidem et habentes pessimas conscientias omnium fla-
 » » gitiorum et scelerum plenas, nec eorum malorum pœni-
 » » tentia mutatas, tamen baptismi salvos facit: propter fun-
 » » damentum enim quod in eodem baptismo ponitur, licet
 » » per ignem, salvi erunt. Illud quoque non video cur Do-
 » » minus dixerit: « Si vis venire ad vitam, serva mandata⁶, »
 » » et commemoravit ea quæ ad bonos mores pertinent: si
 » » etiam his non servatis ad vitam venire potest per solam
 » » fidem, quæ « sine operibus mortua est⁷. » Illud deinde
 » » quomodo verum erit, quod eis quos ad sinistram positu-

¹ Jacob. II, 14. — ² 1 Cor. VI, 9 et 10. — ³ Gal. V, 19 et seqq.
 — ⁴ 1 Cor. VI, 11. — ⁵ 1 Petr. III, 21. — ⁶ Matth. XIX, 17. — ⁷ Jacob.
 II, 14.

rus est dicet : « Ite in ignem æternum, qui paratus est » diabolo et angelis ejus¹? » Quos non increpat quia in eum non crediderunt, sed quia bona opera non fecerunt. Nam prefecto ne sibi quisquam de fide, quæ sine operibus mortua est, vitam promittat æternam, propterea omnes gentes segregaturum se dixit, quæ permixtæ eisdem pascuis utebantur, ut appareat eos illi dicturos : « Domine, » quando te vidimus illa et illa patientem, et non minis- » travimus tibi²? » qui in eum crediderant, sed bona operari non curaverant, tanquam de ipsa fide mortua ad vitam perveniretur æternam. An forte ibunt in ignem æternum qui opera misericordiæ non fecerunt, et non ibunt qui aliena rapuerunt, vel corrumpendo in se templum Dei in se ipsos immisericordes fuerunt, quasi opera misericordiæ prosint aliquid sine dilectione, dicente Apostolo, « Si distribuam omnia mea pauperibus, charitatem » autem non habeam, nihil mihi prodest³ : » aut diligat quisquam proximum sicut se ipsum, qui non diligit se ipsum? « Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam⁴ : » Neque illud dici hic poterit, in quo nonnulli se ipsos seducunt dicentes, ignem æternum dictum, non ipsam pœnam æternam : per ignem quippe, qui æternus erit, transituros arbitrantur eos, quibus propter fidem mortuam per ignem promittunt salutem ; ut videlicet ignis æternus sit, combustio vero eorum, hoc est operatio ignis, non sit in eis æterna : cum et hoc prævidens Dominus, tanquam Dominus, sententiam suam ita concluderit, dicens : » Sic ibunt illi in combustionem æternam, justi autem in » vitam æternam⁵. » Erit ergo æterna combustio, sicut ignis ; et eos in illam ituros Veritas dixit, quorum non fidem, sed bona opera defuisse declaravit.

¹ Matth. xxv, 41. — ² Ibid. 44. — ³ 1 Cor. xiii, 3. — ⁴ Psal. x, 6. — ⁵ Matth. xxv, 46.

5°. Si ergo hæc omnia, et cætera quæ innumerabilia per omnes Scripturas sine ambiguitate dicta reperiri possunt, falsa erunt ; poterit verus esse ille intellectus de lignis, fœno et stipula, quod hi salvi erunt per ignem, qui solam in Christo fidem tenentes bona opera neglexerunt. Si autem ista et vera, et clara sunt ; procul dubio in illa Apostoli sententia alius requirendus est intellectus, atque in his deputanda est, quæ Petrus dicit esse in scriptis ejus quædam difficilia intellectu¹, quæ non debent homines pervertere ad proprium suum interitum, ut contra evidentissima testimonia Scripturarum securos faciant de percipienda salute nequissimos, nequitia suæ pertinacissime coherentes, nec emendando aut pœnitendo mutatos.

6°. Hic a me fortasse quærat, de ipsa Pauli apostoli sententia quid ego sentiam, et quonam modo intelligendam putem. Fateor, hinc mallet audire intelligentiores atque doctiores, qui sic eam exponant, ut illa omnia vera et inconcussa permaneant, quæ supra commemoravi, et quæcumque alia non commemoravi, quibus apertissime Scriptura testatur, nihil prodesse fidem, nisi eam quam definivit Apostolus, id est, quæ per dilectionem operatur ; sine operibus autem salvare non posse, neque præter ignem, neque per ignem : quia si per ignem salvat, ipsa utique salvat. Absolute autem dictum est et aperte : « Quid » prodest, si dicat quis se fidem habere, opera autem non » habeat ? numquid poterit fides salvare eum²? » Dicam tamen, quam brevissime potero etiam ipse quid sentiam de illa sententia Pauli apostoli ad intelligendum difficili, dummodo illud, quod meam professionem attinet, præcipue teneatur, quod de hac me malle dixi audire meliores. Fundamentum Christus est in structura architecti sapien-

¹ 2 Petr. iii, 16. — ² Jacob. ii, 14.

tis : hoc expositione non indiget. Aperte enim dictum est : « Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter » id quod positum est, quod est Christus Jesus¹. » Si autem Christus, procul dubio fides Christi. Per fidem quippe habitat Christus in cordibus nostris², sicut idem Apostolus dicit. Porro si fides Christi, illa utique quam definivit Apostolus, « quæ per dilectionem operatur³. » Non enim fides illa dæmonum, cum et ipsi credant et contremiscant, et Filium Dei confiteantur Jesum, potest accipi in fundamento. Quare, nisi quia non est fides quæ per dilectionem operatur, sed quæ exprimitur per timorem? Fides itaque Christi, fides gratiæ christianæ, id est, ea fides quæ per dilectionem operatur, posita in fundamento, neminem permittit. Sed quid sit ædificare super hoc fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos, et ligna, fœnum, stipulam, si subtilius disserere coner, vereor ne ad intelligendum difficilior sit ipsa expositio : enitar tamen, quantum Dominus adjuvat, et breviter, et quantum potero, dilucide expedire quod sentio. Ecce ille qui quæsitivus a magistro bono, quid boni faceret, ut haberet vitam æternam : et audivit, si ad vitam venire vellet, servanda sibi esse mandata : et cum quæreret quæ mandata, dictum est ei : « Non occides ; Non mæchaberis : Non furtum » facies : Non falsum testimonium dices : Honora patrem » tuum et matrem tuam : Et diliges proximum tuum » tanquam te ipsum⁴. » Hæc faciens in fide Christi, teneret procul dubio fidem, quæ per dilectionem operatur. Neque diligeret proximum tanquam se ipsum, nisi recepta dilectione Dei, sine qua non diligeret se ipsum. Porro si faceret etiam quod Dominus addidit, dicens : « Si vis » perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da

¹ 1 Cor. iii, 10. — ² Ephes. iii, 17. — ³ Gal. v, 6. — ⁴ Matth. xix, 16 et seqq.

» pauperibus, et habebis thesaurum in celo, et veni » sequere me : » ædificaret super illud fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos : non enim cogitaret, nisi quomodo placeret Deo : et hæc cogitationes sunt, quantum existimo, aurum, argentum, lapides pretiosi. Porro si circa divitias suas carnali quodam teneretur affectu, quamvis ex eis multas eleemosynas faceret, nec ad eas augendas fraudis aliquid rapinæque moliretur, aut earum minuendarum vel amittendarum metu in aliquod facinus flagitiumve laberetur ; (alioquin jam se isto modo ab illius fundamenti stabilitate subtraheret :) sed propter carnalem, ut dixi, quem in eis haberet affectum, quo talibus bonis sine dolore carere non posset, ædificaret super fundamentum illud ligna, fœnum, stipulam : maxime si et uxorem sic haberet, ut etiam propter ipsam cogitaret ea quæ sunt mundi, quomodo placeret uxori. Hæc igitur quoniam affectu dilecta carnali non sine dolore amittuntur, propterea qui ea sic habent, ut habeant in fundamento fidem, quæ per dilectionem operatur, nec huic ista ulla ratione vel cupiditate præponant, in eorum amissione passi detrimentum per ignem quemdam doloris perveniunt ad salutem. A quo dolore atque detrimento tanto est quisque securior, quanto ea vel minus amaverit, vel tanquam non habens habuerit. Qui vero propter illa vel tenenda vel adipiscenda, homicidium, adulterium, fornicationem, idololatriam, et similia quæque commiserit ; non propter fundamentum per ignem salvabitur, sed amisso fundamento, æterno igne torquetur.

7°. Quamobrem et illud quod dicunt, veluti probare cupientes quantum valeat sola fides, ubi Apostolus dicit : « Quod si infidelis discedit, discedat ; non est enim ser- » vituti subjectus frater vel soror in hujusmodi¹ ; » id est,

¹ 1 Cor. vii, 15.

ut propter fidem Christi etiam ipsa uxor legitima societate conjuncta, sine ulla culpa relinquatur, si cum viro christiano, propter hoc quia Christianus est, permanere noluerit: non attendunt eo modo illam rectissime dimitti, si viro suo dicat: Non ero uxor tua, nisi mihi vel de latrocinio divitias congeres, aut nisi solita lenocinia, quibus nostram domum transigebas, etiam Christianus exerceas; aut si quid aliud vel facinorosum vel flagitiosum in viro noverat, quo delectata vel libidinem explebat, vel facilem victum habebat, vel etiam incedebat ornator. Tunc enim ille cui hoc uxor dicit, si veraciter egit poenitentiam ab operibus mortuis, quando accessit ad baptismum, habetque in fundamento fidem quæ per dilectionem operatur, procul dubio plus tenebitur amore divinæ gratiæ, quam carnis uxoriæ, et membrum quod eum scandalizat, fortiter amputat. Quemcumque autem in hac diremptione dolorem cordis propter carnalem affectum conjugis sustinebit, hoc est detrimentum quod patietur, hic est ignis per quem foeno ardente ipse salvabitur. Si autem jam sic habebat uxorem tanquam non habens, non propter concupiscentiam, sed propter misericordiam, ne forte eam salvam faceret, reddens potius quam exigens debitum conjugale; profecto nec dolebit carnaliter, cum ab illo tale connubium separabitur: neque enim in ea cogitabat, nisi quæ sunt Dei, quomodo placeret Deo. Ac per hoc in quantum aurum, argentum, et lapides pretiosos illis cogitationibus superædificabat¹, in tantum detrimentum nullum pateretur, in tantum ejus structura, quæ non erat foenea, nullo incendio cremaretur.

8°. Sive ergo in hac tantum vita ista homines patiuntur, sive etiam post hanc vitam talia quædam judicia subsequuntur, non abhorret, quantum arbitror, a ratione veri-

¹ 1 Cor. vii, 32.

tatis iste intellectus hujusce sententiæ. Verumtamen etiam si est alius, qui mihi non occurrit, potius eligendus, istum quandiu tenemus, non cogimur dicere injustis, non subditis, scelestis, contaminatis, parricidis, matricidis, homicidis, fornicatoribus, masculorum concubitoribus, plagiaris, mendacibus, perjuris, et si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur, quæ est secundum Evangelium gloriæ beati Dei¹: Si tantummodo in Christum credatis, et sacramentum baptismi ejus accipiatis, etiamsi vitam istam pessimam non mutaveritis, salvi eritis.

9°. Unde nec illa nobis mulier Chananæa præscribit, quia Dominus ei quod petebat dedit, cum ante dixisset: « Non est bonum tollere panem filiorum, et mittere canibus²: » quia ille cordis inspector mutatam vidit, quando laudavit. Et ideo non ait: O canis, magna est fides tua: sed, « O mulier, magna est fides tua. » Mutavit vocabulum, quia mutatum vidit affectum, atque illam correptionem ad fructum pervenisse cognovit. Miror autem si laudaret in ea fidem sine operibus, id est, fidem non talem quæ jam per dilectionem posset operari, fidem mortuam, et quod Jacobus dicere minime dubitavit, fidem non Christianorum³, sed dæmonum. Postremo si istam Chananæam nolunt intelligere mutasse perditos mores, quando eam Christus contemnendo et corripiendo redarguit: quoscumque invenerint tantummodo credere, vitam vero inquinatissimam, nec saltem occultare, sed etiam libere profiteri, ac nolle mutare; sanent filios eorum, si possunt, sicut sanata est filia Chananææ mulieris; non tamen eos faciant membra Christi, cum ipsi esse non desinant membra meretricis.

10°. Item in eo libro, cui titulus est, *De fide, spe, et charitate*, quem scripsi ad filium meum fratrem tuum

¹ 1 Tim. i, 9. — ² Matth. xv, 26. — ³ Jacob. ii, 19.

Laurentium, ista de hac re verba mea sunt. Creduntur, inquam, a quibusdam, etiam hi qui nomen Christi non relinquunt, et ejus lavacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea ullo schismate vel hæresi præciduntur, in quantislibet sceleribus vivant, quæ nec diluant pœnitendo, nec elemosynis redimant, sed in eis usque ad hujus vitæ ultimum diem pertinacissime perseverent, salvi futuri per ignem; licet pro magnitudine facinorum flagitiorumque diuturno, non tamen æterno igne puniti. Sed qui hoc credunt, et tamen catholici sunt, humana quadam benevolentia mihi falli videntur: nam Scriptura divina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione conscripsi, cujus titulus est, *De fide et operibus*, ubi secundum Scripturas sanctas, quantum Deo adjuvante potui, demonstravi eam fidem salvos facere, quam satis evidenter expressit Paulus apostolus, dicens: « In Christo enim Jesu neque » circumcisio quidquam valet, neque præputium, sed fides » quæ per dilectionem operatur¹. » Si autem male, et non bene operatur, procul dubio, secundum apostolum Jacobum, « mortua est in semetipsa². » Qui rursus ait: « Si fidem dicat se quis habere, opera autem non habeat, » numquid poterit fides salvare eum³? Porro autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignem salvabitur, et sic est accipiendum quod ait beatus Paulus: « Ipse » autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem⁴: » poterit ergo salvare sine operibus fides, et falsum erit quod dixit ejus coapostolus Jacobus: falsum erit et illud quod idem ipse Paulus: « Nolite, inquit, errare; neque fornicatores, » neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, » neque masculorum concubitores, neque fures, neque » avari, neque maledici, neque ebriosi, neque rapaces » regnum Dei possidebunt⁵. » Si enim etiam in istis perse-

¹ Gal. v, 6. — ² Jacob. ii, 17. — ³ Ibid. 14. — ⁴ 1 Cor. iii, 15. — ⁵ Id. vi, 9, 10.

verantes criminibus, tamen propter fidem Christi salvi erunt, quomodo in regno Dei non erunt?

11°. Sed quia hæc apostolica manifestissima et apertissima testimonia falsa esse non possunt; illud quod obscure dictum est, de his qui superædificant super fundamentum, quod est Christus, non aurum, argentum, lapides pretiosos, sed ligna, fœnum, stipulam, (de his enim dictum est, quod per ignem salvi erunt, quoniam fundamenti merito non peribunt,) sic intelligendum est, ut his manifestis non inveniatur esse contrarium. Ligna quippe et fœnum et stipula non absurde accipi possunt rerum sæcularium, quamvis licite concessarum, tales cupiditates, ut amitti sine animi dolore non possint. Cum autem iste dolor urit, si Christus in corde fundamenti habet locum, id est, ut ei nihil anteponatur, et malit homo, qui tali dolore uritur, rebus quas ita diligit, carere, quam Christo, per ignem fit salvus. Si autem res hujusmodi temporales ac sæculares tempore tentationis maluerit tenere quam Christum, eum in fundamenta non habuit: quia hæc priore loco habuit, cum in ædificio non sit aliquid prius fundamento. Ignis enim, de quo eo loco locutus est apostolus Paulus, talis debet intelligi, ut ambo per eum transeant, id est, et qui « ædificat super hoc » fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos, » et qui « ædificat lignum, fœnum, stipulam¹. » Cum enim hoc dixisset, adjunxit: « Uniuscujusque opus quale sit, » ignis probabit. Si cujus opus permanserit, quod super » ædificavit, mercedem accipiet. Si cujus autem opus » exustum fuerit, damnum patietur: ipse autem salvus » erit, sic tamen quasi per ignem². » Non ergo unius eorum sed utriusque opus ignis probabit.

12°. Est quidam ignis tentatio tribulationis, de quo

¹ 1 Cor. iii, 11. — ² Ibid. 13 et seqq.

aperte alio loco scriptum est : « Vasa figuli probat fornax, » et homines justos tentatio tribulationis¹. » Iste ignis in hac interim vita facit quod Apostolus dixit, si accidat duobus fidelibus, uni scilicet cogitanti quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, hoc est, ædificanti super Christum fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, alteri autem cogitanti ea quæ mundi sunt, quomodo placeat uxori², id est, ædificanti super idem fundamentum ligna, fœnum, stipulam : illius enim opus non exuritur, quia non ea dilexit, quorum amissione crucietur; exuritur autem opus hujus, quoniam sine dolore non pereunt, quæ cum amore possessa sunt. Sed quoniam alterutra conditione proposita, eis potius carere mallet, quam Christo, nec timore amittendi talia deserit Christum, quamvis doleat dum amittit, salvus est quidem, sic tamen quasi per ignem : quia urit eum rerum dolor, quas dilexerat, amissarum, sed non subvertit neque consumit fundamenti stabilitate atque incorruptione munitum.

13°. Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, et utrum ita sit, quæri potest : et aut inveniri, aut latere, nonnullos fideles per ignem quemdam purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusque salvari : non tamen tales, de qualibus dictum est, quod « regnum Dei non possidebunt³, » nisi convenienter pœnitentibus eadem crimina remittantur. Convenienter autem dixi, ut steriles in eleemosynis non sint, quibus tantum tribuit Scriptura divina, ut earum tantummodo fructum se imputaturum prænuntiet Dominus dextris, et earum tantummodo sterilitatem sinistris; quando his dicturus est : « Venite benedicti Patris mei, percipite regnum : » illis autem, « Ite

¹ Eccli. xxvii, 6. — ² 1 Cor. vii, 32. — ³ Id. vi, 10.

» in ignem æternum⁴. » Hæc de duobus opusculis meis satis puto quæstioni tuæ fuisse responsa.

14°. De illa vero sententia Domini, « Non exies inde, » donec reddas novissimum quadrantem². » respondere mihi necesse non fuit, quoniam tu ipse quæstionem simili ex Evangelio locutione solvisti, ubi scriptum est, « Non » cognovit eam, donec peperit³. » Sane ut non te celem de hac re cogitationem meam, vellem si fieri posset; imo vero volo, si fieri potest, in hac quæstione veritate superari. Illud enim quod dicitur, quandoque, etsi post plurimum temporis, eos qui in catholica communione moriuntur, quamvis usque in finem vitæ hujus flagitiosissime et sceleratissime vixerint, de pœnis ultricibus exituros, familiarius meum tangit affectum, quem habemus erga eos, qui nobiscum corporis et sanguinis Christi sacramenta communicant; quamvis eorum mores perditos oderimus, quos disciplina Ecclesiastica emendare non possumus, aut a mensa Dominica separare : sed ea veritate vinci volo, quæ sacris Litteris apertissimis non resistit. Non enim quæ resistit, dicenda est ulla ratione veritas, vel putanda. Sed interim donec audiamus tale aliquid aut legamus, auscultemus ei qui dicit : « Nolite errare, » neque fornicatores, neque idolis servientes, etc. regnum Dei possidebunt⁴. » Quia si talia sunt, quæ contra dicantur, ut horum verborum apostolicorum manifestationem in alios sensus ducere nequeant, profecto adversus ea nos instruxit, et paratos esse voluit idem Apostolus dicens : « Hoc autem scitote intelligentes, quoniam omnis » fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi » et Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis⁵. » Cum ergo

¹ Matth. xxv, 34. — ² Id. v, 13. — ³ Id. i, 25. — ⁴ 1 Cor. vi, 9 et seqq. — ⁵ Ephes. v, 5 et 6.

audierimus quosdam fornicatores, et immundos, et avaros per ignem salvari, ut habeant hæreditatem in regno Christi et Dei, non absurdescamus contra istum reclamantem et dicentem: « Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus non habet hæreditatem in regno Christi et Dei? » et ne acquiescamus illis verbis contra continuo subjicientem, « Nemo vos seducat inanibus verbis. »

QUÆSTIO II. — 1°. Secunda tua quæstio est, « Utrum oblatio quæ fit pro quiescentibus, aliquid eorum conferat animabus; cum evidenter nostris aut sublevemur actibus, aut gravemur, siquidem legamus, quod in inferno nemo jam possit Domino confiteri. Ad quod multi dicunt, quod si aliquis beneficii in hoc locus possit esse post mortem, quanto magis sibi anima ferret ipsa refrigerium, sua per se illic confitendo peccata, quam in eorum refrigerium ab aliis oblatio procuratur? »

2°. Dixi aliquid de hac re in eo libro, quem nuper ad sanctum Paulinum Nolanum episcopum scripsi, cum me consulisset, utrum sepultura, quæ fit in Memoriis Martyrum, prosit aliquid spiritibus mortuorum. Inde est hoc¹, quod his ad te litteris insero: Diu, inquam, Sanctitati tuæ, coëpiscopo venerande Pauline, rescriptorum debitor fui, ex quo mihi scripsisti per homines filiæ nostræ religiosissimæ Floræ, quærens a me, utrum prosit cuique post mortem, quod corpus ejus apud Sancti alicujus Memoriam sepelitur. Hoc enim abs te vidua memorata petierat, pro defuncto in eis partibus filio suo, et rescripseras consolans eam, idque etiam nuntians de cadavere fidelis juvenis Cynegii, quod materno et pio affectu desideravit, esse completum, ut scilicet in beatissimi Felicis confessoris basilica poneretur. Qua occasione factum est, ut per eosdem perlatores litterarum tuarum etiam mihi

¹ Ex lib. de Cura pro mortuis, cap. 1.

scriberes, ingerens hujuscemodi quæstionem; atque ut responderem quid mihi exinde videretur exposcens, nec tacens ipse quid sentias. Nam dicis videri tibi, non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium pro suis ista curantium. Adjungis etiam, vacare non posse quod universa de profunctis Ecclesia supplicare consuevit: ut hinc et illud conjici possit, homini prodesse post mortem, si fide suorum humando ejus corpori talis provideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsita Sanctorum.

3°. Sed cum hæc ita sint, quomodo huic opinioni contrarium non sit, quod ait Apostolus, « Omnes enim astabimus ante tribunal Christi, ut ferat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, malum¹, » non te satis videre significas. Hæc quippe apostolica sententia ante mortem admonet fieri, quod possit prodesse post mortem; non tunc quando jam recipiendum est, quod quisque gesserit ante mortem. Verum hæc ita solvitur quæstio, quoniam quodam vitæ genere acquiritur; dum in hoc corpore vivitur, ut aliquid adjuvent ista defunctos: ac per hoc secundum ea quæ per corpus gesserunt, eis quæ post corpus religiose pro illis facta fuerint, adjuvantur. Sunt enim quos omnino nihil adjuvant ista; sive pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, ut neque talibus digni sint adjuvari; sive pro eis quorum tam bona, ut talibus non indigeant adjumentis. Genere igitur vitæ, quod gessit quisque per corpus, efficitur ut prosint vel non prosint, quæcumque pro illo pie fiunt, cum reliquerit corpus. Nam meritum, per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustra quæritur post hanc vitam. Ita fit ut neque inaniter Ecclesia, vel suorum cura pro defunctis quod potuerit religionis impendat; et tamen ferat unusquisque secundum ea quæ gessit per corpus,

¹ 1 Cor. v, 10.